

CENTRALNA BANKA I FINANSIJSKO TRŽIŠTE

REZIME: Da bi se uspešno izvršila tranzicija jednog privrednog sistema neophodno je postojanje razvijenog sistema institucija koje bi bile kontrolisane od strane centralne banke, što se na primeru SCG ne može reći, što se javlja kao posledica nepostojanja domaćih snažnih banaka koje bi apsorbovale veću količinu novca od potrebne koja se pojavljuje u privrednom sistemu kao posledica velikih stranih direktnih investicija koje su veće od potrebnih, što za posledicu ima negativan uticaj na opšti nivo cena u stvari na inflaciju. Finansijska tržišta su posrednici na kojima se vrši vlasnička transformacija koja je jedan od osnovnih preduslova uspešnog procesa tranzicije. Nerazvijenost finansijskih instrumenata na tržištu SCG dovodi do nemogućnosti uspešnog rada finansijskih institucija a time i do onemogućavanja tranzicionog procesa putem finansijskog sistema koji je jedino ispravan i realno moguć.

Ključne reči: finansijske institucije, centralna banka, kontrola, finansijski sistem, kreditna sposobnost banaka

1. Pojam, funkcije i zadaci centralne banke

Centralna banka spada u red najvažnijih finansijskih institucija u okviru finansijskog sistema i finansijskih tržišta svake zemlje. Ona obavlja veći broj funkcija koje doprinose ostvarivanju kako makro, tako i mikro ekonomskih ciljeva. Na makro nivou, centralna banka je odgovorna za sprovođenje monetarne, kreditne i devizne politike. Na mikro nivou ona vrši kontrolu i daje podršku funkcionisanju većeg broja finansijskih institucija koje čine finansijski sistem.

Prve centralne banke u mnogim zemljama nastaju još u XVIII i drugoj polovini XIX veka. U početku neke od njih su se nalazile u privatnom vlasništvu, ali

* Prodekan za nastavu Pravnog fakulteta za privredu i pravosuđe, Univerzitet Privredna akademija, Novi Sad

kasnije su pretvarane u državne institucije. Potiču od različitih emisionih institucija, što asocira na jednu od njihovih prvih i osnovnih funkcija-emisiju novca. Pored toga, one su obavljale poslove za finansiranje državnih rashoda. Vremenom, broj funkcija centralne banke se širio u pravcu visokog nivoa regulative i supervizije poslovanja banaka. One postaju centralna ustanova i institucija finansijskog sistema i najvažniji organ u ostvarivanju ciljeva monetarno-kreditne politike. Na taj način su bile u prilici da sprečavaju različite probleme koji bi mogli da nastanu u funkcionisanju realnog i finansijskog sektora.

Centralna banka ima izuzetnu ulogu. Ona reguliše monetarnu politiku, utiče na visinu kamatnih stopa, nivo kredita, odnose ponude i tražnje novca, nivo deviznog kursa, itd. Na taj način ona direktno ili indirektno utiče na najvažnija zbivanja na finansijskim tržištima, finansijskom sistemu ali i šire – na celokupnu privredu jedne zemlje.

Osnovne funkcije i zadatke centralne banke mogli bi da sumiramo u sledećem:

1) Emisija novčanica, novca i kredita – Centralna banka preko svojih specijalizovanih institucija ili organa (zavoda za štampanje novčanica) emituje gotov novac. Međutim, ona emituje i primarni novac tako što odobrava kredite poslovnim bankama, ili od njih kupuje nedospela potraživanja. Na taj način ona održava potrebnu količinu novca u opticaju i reguliše visinu kamatnih stopa na finansijskom tržištu.

2) Sprovođenje mera kreditno-monetarne politike – Vrlo značajna funkcija od čijeg obavljanja zavisi monetarna, a često i ukupna privredna stabilnost. U tom smislu centralna banka može da ostvaruje veći broj ciljeva, od kojih su najvažniji:¹

- *Podsticanje privrednog rasta* – centralna banka mora da obezbedi stabilnost finansijskog sistema, što sa svoje strane treba da doprinese stvaranju osnova za stabilan rast.
- *Stabilnost kamatnih stopa i sprečavanje pojave finansijskih kriza* – čime se doprinosi stabilnosti finansijskih tržišta.
- *Stabilnost deviznog tržišta* – da postoje usklađeni odnosi između ponude i tražnje, kako bi devizni kurs bio realna cena tih odnosa.
- *Stabilnost cena*- suština je u sprečavanju inflacije.
- *Zaštita od sistematskog rizika* – kroz nadležnost na segmentu tržišta novca.
- *Doprinos razvoju finansijskog sistema.*

U sprovođenju mera kreditno-monetarne politike centralna banka koristi sledeće instrumente:

- a) *Operacije na otvorenom tržištu*, koje predstavljaju važnu polugu monetarne politike putem koje centralna banka ima uticaj na zbivanja na finansijskim tržištima. Suština je u tome da se centralna banka pojavljuje na finansijskim tržištima kao kupac ili prodavac određenih državnih hartija od

¹ Frederic S. Mishkin and Stanley G. Eakins „Financial Markets and Institutions“, 3rd edition, Addison-Wesley, Reading MA, 2000., str. 224

vrednosti. Kupovina ili prodaja hartija od vrednosti zavisice direktno od ciljeva kreditno-monetarne politike. Ukoliko je cilj povecanje količine novca (novčane mase), to jest ukoliko je reč o ekspanzivnoj politici, centralna banka će vršiti kupovinu državnih hartija od vrednosti, čime će doći do povecanja likvidnosti banaka i njihovog kreditnog potencijala. Obrnuto, u slučaju realizacije restriktivne kreditno-monetarne politike, centralna banka će prodajom hartija od vrednosti smanjivati količinu novca u opticaju.

- b) *Politika obaveznih rezervi*, koja je vrlo značajna ne samo u realizaciji ciljeva kreditno-monetarne politike preko kontrole visine kreditnog potencijala, nego i za kontrolu bankarskog sistema i održavanje likvidnosti banaka. Njenu suštinu predstavlja utvrđivanje osnove i stope izdvajanja banaka iz svog depozitnog potencijala u korist obaveznih rezervi kod centralne banke. Povecanje stope obaveznih rezervi obično je signal restriktivne kreditno-monetarne politike, pošto se time povlači deo novca i smanjuje nivo kreditnog potencijala banaka raspoloživog za plasiranje. Obrnuto, u slučaju ekspanzivne monetarne politike, smanjivaće se stopa obaveznih rezervi.
- c) *Eskontna politika*, koja se sastoji u određivanju visine eskontnih (diskontnih) stopa i uslova za odobravanje kredita na toj osnovi (takozvani reeskont), gde se definišu parametri kao što su: visina kredita, rok trajanja, namena i slično. U slučaju ekspanzivne monetarne politike ona će obarati nivo eskontnih stopa, što će imati za posledicu povecano uzimanje kredita. Sa druge strane, ukoliko je cilj smanjivanje novca u opticaju, što se označava pojmom restriktivna monetarna politika, tada će povećavati nivo eskontne stope i povlačiti kredite.
- d) *Politika aktiviranja i dezaktiviranja depozita*, takođe predstavlja instrument kreditno-monetarne politike za regulisanje visine novčane mase. Dezaktiviranje depozita znači njihovo povlačenje u smislu uvođenja različitih ograničenja u korišćenju slobodnih sredstava. U bivšoj SFRJ ova mera je često bila korišćena od strane Narodne banke Jugoslavije kako bi se ograničio uvoz. Obrnuto, aktiviranje depozita znači ukidanje ograničenja za njihovo slobodno korišćenje. Ova mera danas nema nikakav značaj.

3) Regulisanje i superrevizija rada banaka – funkcija u okviru koje centralna banka reguliše i vrši kontrolu rada banaka i drugih finansijskih institucija. Regulativa banaka podrazumeva difinisanje niza zakonskih i drugih propisa koji omogućavaju nesmetano funkcionisanje bankarskog sistema. Centralna banka može da vrši liceniranje banaka, davanje odobrenja za njihov rad, zahtevanje poštovanja visokih standarda poslovanja, davanje saglasnosti za izbor direktora, sprečavanje različitih manipulacija i ukazivanje na problematične banke.

Vrlo često se ističe kako su banke veoma regulisane i kontrolisane finansijske institucije. Na taj način se obezbeđuje njihovo zdravlje, a zdrave banke su značajne zato što:²

- su sposobne da privlače nove deponente i obezbeđuju dovoljan iznos kredita,
- predstavljaju mesto za privlačenje malih štediša,
- obezbeđuju pretvaranje novca u kredite.

Centralna banka može značajno da unese sigurnost u poslovanje banaka preko politike osiguranja depozita. Na taj način se dodatno afirmiše poverenje u bankarski i celokupni finansijski sistem. Praksa osiguranja depozita je započela u SAD posle velike krize 30-tih godina XX veka. Tada je kreirana Federalna korporacija za osiguranje depozita koja je počela da osigurava depozite i na taj način povećava sigurnost u celokupan bankarski sistem. Glavna svrha osiguranja ove korporacije je bila da obezbedi povlačenje depozita čak i u slučaju bankrotstva banaka. Slični sistemi osiguranja depozita postoje i u drugim zemljama. U Evropi, Nemačka je prva uvela takav sistem još 1966. godine, malo kasnije i Francuska, Velika Britanija, Italija, a Srbija tek posle promena 2001. godine.

4) Održavanje spoljne likvidnosti – U obavljanju ove funkcije centralna banka je vrlo angažovana na segmentu deviznog tržišta, gde ostvaruje ciljeve devizne politike. Neki od osnovnih ciljeva ove politike su: normalno obavljanje platnog prometa i obezbeđenje međunarodne likvidnosti zemlje, održavanje ravnoteže platnog bilansa, održavanje stabilnosti deviznog kursa, upravljanje deviznim rezervama, praćenje i kontrola obavljanja poslova sa inostranstvom, otplata dugova itd.

5) Obavljanje određenih poslova za račun države – kao što su različiti kreditni i fiskalni poslovi. U tom smislu, zakonska regulativa svake zemlje striktno određuje delokrug rada i ovlašćenja centralne banke. Na primer, centralna banka može da upravlja nacionalnim dugom ili obavlja neke druge poslove od javnog interesa.

6) Ostale funkcije – kao što su:

- pomoć pri održavanju likvidnosti ostalih učesnika na finansijskim tržištima
- naročito banaka,
- politika selektivnog kreditiranja određenih regiona, sektora, aktivnosti ili privrednih subjekata,
- poslovi u vezi sa održavanjem i kontrolom rezervi plemenitih metala, takozvana zlatna politika,
- obezbeđivanje adekvatnih podataka, informacija i sprovođenje različitih ekonomskih istraživanja itd.

Centralna banka ima vrlo značajnu ulogu na mnogim segmentima finansijskog tržišta. Posebno je aktivna na segmentu tržišta novca, gde direktno određuje

² Michael G. Haimichalakis and Karma G. Hadjimichalakis „Contemporary Money, Banking and Financial Markets – Theory and Practice“, Irwin, Chicago, 1995, str. 360

količinu novca u opticaju i visinu kratkoročnih kamatnih stopa. Takođe, značajne su njene uloge na tržištu kapitala i deviznom tržištu.

Centralna banka se pojavljuje ne samo kao običan učesnik u poslovima na finansijskim tržištima, već često i u ulozi regulativnog tela. Njena ogromna uloga je u afirmaciji poverenja i zaštiti ostalih učesnika. Centralna banka može odigrati značajnu ulogu u razvoju finansijskog tržišta na dva načina:

- Emisijom kvalitetnih hartija od vrednosti i
- Operacijama na otvorenom tržištu, gde se može pojavljivati u ulozi kupca ili prodavca već emitovanih finansijskih instrumenata.

Centralna banka mora biti potpuno nezavisna i samostalna u svome radu. Nezavisnost i samostalnost centralne banke se ogleda u sposobnosti da preduzima sve neophodne mere kako bi se ostvarili zacrtani ciljevi. Ponekad, pojedine mere mogu biti nepopularne i protiv interesa pojedinih političkih struktura. Samo ukoliko je nezavisna i samostalna u svome radu centralna banka može da pomogne u ostvarivanju makro i mikro ekonomskih ciljeva, kao što su niska inflacija, jeftini krediti, niska nezaposlenost, efikasni bankarski i finansijski sistem itd. Talas zalaganja za visok stepen nezavisnosti centralnih banaka je novijeg datuma. Smatra se da je potpisivanjem sporazuma u Mاستrihtu i kreiranjem Evropske centralne banke obezbeđen vrlo visok stepen nezavisnosti ove finansijske institucije.³ Koliko znači nezavisnost bankarskog sistema najbolje može da posluži primer SR Jugoslavije tokom 90-tih godina, naročito u periodu 1991-1994. godine kada je besnela najžešća hiperinflacija u istoriji čovječanstva. Glavni razlog je ležao u njihovoj ogromnoj zavisnosti od volje političkih struktura.

Jedna od važnijih tendencija u radu centralnih banaka je vezana za prihvatanje određenih međunarodnih standarda kontrole. Posebno bitna pitanja su vezana za povećanje značaja regulisanja visine i strukture kapitala, takozvana kapitalna adekvatnost. Juna 1988. godine u Bazelu su usvojeni određeni standardi od strane vodećih zemalja sveta – SAD, Kanade, Japana, zemalja zapadne Evrope. Oni su poznati pod nazivom Bazelski standardi i ustvari predstavljaju prihvatanje određenih proporcija kojih banke treba da se pridržavaju u svome poslovanju.

Važno je napomenuti da banke i u našoj zemlji moraju da poštuju navedene standarde.

2. Narodna banka Srbije

Uloga Narodne banke Srbije (u danjem tekstu NBS) određena je Ustavnom poveljom Srbije i Crne Gore i Zakonom o Narodnoj banci Srbije, koji je usvojen 2003. godine.

Prema Zakonu o Narodnoj banci Srbije, Narodna banka Srbije je centralna banka Republike Srbije (u daljem tekstu RS).

³ Mike Buckle and John Thompson „The UK Financial System“, Manchester University Press, Manchester and New York, 1998, str. 356

Osnovni cilj Narodne banke Srbije je postizanje cenovne stabilnosti. Pored toga, ona za cilj ima i očuvanje finansijske stabilnosti.

Osnovne funkcije Narodne banke Srbije su da utvrđuje i sprovodi monetarnu politiku, vodi politiku kursa dinara, čuva devizne rezerve i upravlja njima, izdaje novčanice i kovani novac i stara se o funkcionisanju platnog prometa i finansijskog sistema.

Zakonom o dopuni Zakona o Narodnoj banci Srbije, Narodnoj banci su proširene nadležnosti na nadzor nad obavljanjem delatnosti osiguranja (davanje dozvola za obavljanje poslova osiguranja, reosiguranja, posredovanja).

Narodna banka Srbije u obavljanju svojih funkcija je samostalna i nezavisna i ne traži niti prima uputstva od državnih organa i drugih lica. Na osnovu utvrđenih ciljeva ekonomske politike i ključnih makroekonomskih indikatora koje usvaja Narodna skupština, NBS samostalno utvrđuje projekcije rasta monetarnih i kreditnih agregata i donosi mere monetarne i kreditne politike, koje će biti preduzete radi ostvarivanja utvrđenih ciljeva. Guverner Narodne banke Srbije pristustvuje sednicama Vlade na kojima se razmatraju pitanja u vezi sa Narodnom bankom Srbije. Narodna banka Srbije daje mišljenje o određenim aktima koji se tiču budžeta, ekonomske i fiskalne politike, kao i nacrtu zakona i drugih propisa koji se tiču NBS. Narodna banka Srbije određuje režim kursa dinara, uz saglasnost Vlade, s tim što samostalno vodi politiku kursa dinara.

Narodna banka Srbije podnosi Narodnoj skupštini godišnji izveštaj o poslovanju i rezultatima rada i izveštaj o monetarnoj politici, zatim, godišnji izveštaj o stanju u bankarskom i ukupnom finansijskom sistemu zemlje, kao i program monetarne politike za narednu godinu.

Nepokretnosti i druga sredstva koja NBS koristi u svojini su Republike Srbije. Za obaveze NBS jemči Republika Srbija.

Narodna banka Srbije ima statut, koji potvrđuje Narodna skupština Republike Srbije.

Organi Narodne banke Srbije su: Monetarni odbor, guverner i Savet. Monetarni odbor utvrđuje monetarnu politiku. Čine ga guverner i viceguverneri. Guvernera bira Narodna skupština na period od pet godina. U njegovoj nadležnosti je sprovođenje odluka Monetarnog odbora i Saveta, organizacija i poslovanje NBS, kao i pripremanje i donošenje akata iz nadležnosti NBS. Savet ima predsednika i četiri člana koje bira Narodna skupština na period od pet godina. Savet, na predlog guvernera, između ostalog, usvaja i finansijski plan i godišnji račun NBS.

Narodna banka Srbije ima tri do pet viceguvernera, koje, na predlog guvernera, bira Savet, takođe na period od pet godina.

Narodna banka Srbije je pravno lice sa sedištem u Beogradu. Ona može obrazovati filijale koje nemaju status pravnog lica, a njihova unutrašnja organizacija, delokrug i dužnosti određene su Statutom Narodne banke Srbije.

Narodna banka Srbije u svom sastavu ima specijalizovanu organizaciju, Zavod za izradu novčanica i kovanog novca – Topčider, čije se obaveze i odgovornosti određuju zakonom o Narodnoj banci Srbije i statutom Narodne banke Srbije.

Najznačajniji poslovi iz nadležnosti Narodne banke Srbije su:

- 1) **Utvrđivanje monetarne politike**, regulisanje količine novca u opticaju, poslovi za Republiku Srbiju (odnosi se na kratkoročne kredite radi premošćavanja vremenske neusklađenosti između priticanja prihoda i izvršavanja rashoda budžeta RS), regulisanje visine i načina održavanja minimalne likvidnosti banaka, utvrđivanje politike kursa dinara i utvrđivanje iznosa stalnih i tekućih obaveznih rezervi zemlje potrebnih za održavanje likvidnosti u međunarodnim plaćanjima, poslovi obavljanja platnog prometa u zemlji i sa inostranstvom, kao i poslovi izdavanja novčanica i kovanog novca;
- 2) **Poslovi iz oblasti kontrolne funkcije Narodne banke Srbije**. NBS vrši kontrolu boniteta i zakonitosti poslovanja banaka i drugih finansijskih organizacija. Ona može banci koja nije postupila shodno merama monetarne politike da izda nalog da otkloni utvrđenu nepravilnost u poslovanju, uz istovremeno izricanje jedne ili više mera, u zavisnosti od težine utvrđene nepravilnosti. NBS propisuje minimum sadržaja revizije za banke i druge finansijske organizacije. U slučaju da izveštaj o reviziji nije u skladu sa standardima revizije, NBS može da zahteva dostavljanje, novog izveštaja u određenom roku, koji će izraditi drugi ovlašćeni revizor.

Poslove iz delokruga NBS obavljaju sledeći sektori, direkcije, filijale i Zavod:

- Sektor za poslove monetarnog sistema i politike Sektor za devizne poslove,
- Sektor za međunarodnu saradnju,
- Sektor za poslove kontrole i nadzor poslovanja banaka i drugih finansijskih organizacija,
- Sektor za poslove nadzora nad obavljanjem delatnosti osiguranja,
- Sektor za platni sistem,
- Nacionalni centar za platne kartice,
- Direkcija za zakonodavno-pravne poslove,
- Interna revizija,
- Centar za istraživanja,
- Direkcija za poslove trezora,
- Direkcija za računovodstvo i finansije,
- Informaciona tehnologija,
- Direkcija za registre i prinudnu naplatu,
- Generalni sekretarijat,
- Narodna banka Srbije – Zavod za izradu nočanica i kovanog novca,
- Filijale Narodne banke Srbije u Beogradu, Novom Sadu, Nišu, Kragujevcu i Užicu.

3. Instrumenti i mere monetarne politike Narodne banke Srbije

3.1. Kamatne stope Narodne banke Srbije

Prema Odluci o visini eskontne stope Narodne banke Srbije⁴ eskontna stopa od 1. januara 2004. godine iznosi 8,5% godišnje, i do kraja aprila 2005. god. zadržala je isti nivo.

Visina aktivnih i pasivnih kamatnih stopa NBS propisana je Odlukom o kamatnim stopama NBS.

Navedenom odlukom utvrđuju se kamatne stope no kojima Narodna banka Srbije naplaćuje kamatu na kredite i druge plasmane iz primarne emisije i kamatne stope no kojima Narodna banka Srbije plaća kamatu na sredstva banaka kod Narodne banke Srbije.

Narodna banka Srbije plaća, odnosno naplaćuje kamatu na osnovu kupoprodaje hartija od vrednosti na otvorenom tržištu – po kamatnim stopama koje guverner **NB (određuje) Obavezna rezerva.**

Prema Odluci o obaveznoj rezervi banaka kod Narodne banke Srbije⁵ stopa obavezne rezerve je jedinstvena i iznosi 21%. Osnovicu za obračun obavezne rezerve čine:

1. dinarski depoziti, dinarska sredstva pribavljena izdavanjem hartija od vrednosti i korišćeni dinarski krediti;
2. devizni depoziti i devizni krediti, kao i druge devizne obaveze;
3. delovi depozita primljeni po poslovima koje banke obavljaju u ime i za račun trećih lica a koji prelaze iznose plasmana koje je banka dala iz tih depozita.

Narodna banka Srbije bankama plaća:

1. *komatu u dinarima* – na iznos ostvarenog prosečnog dnevnog stanja izdvojene dinarske obavezne rezerve u obračunskom periodu koji ne prelazi iznos obračunate obavezne rezerve – po kamatnoj stopi u visini 35% eskontne stope;

2. *komatu u devizama* – na iznos ostvarenog prosečnog dnevnog stanja izdvojene devizne obavezne rezerve koji ne prelazi iznos obračunate obavezne rezerve – po kamatnim stopama u visini 20% vodeće važeće referentne kamatne stope na evro i SAD dolar. Narodna banka Srbije od banaka naplaćuje kamatu po kamatnoj stopi u visini od 400% eskontne stope, i to:

- na iznos razlike između obračunatog iznosa i ostvarenog prosečnog dnevnog stanja izdvojene dinarske, odnosno devizne obavezne rezerve u obračunskom periodu;
- na iznos razlike između propisanog i obračunatog iznosa dinarske, odnosno devizne obavezne rezerve u obračunskom periodu.

⁴ Službeni glasnik RS, br. 133/03.

⁵ Službeni glasnik RS, br. 48/04, 86/04, 90/04, i 136/04.

3.3. Krediti za održavanje dnevne likvidnosti banaka

U skladu sa Odlukom o uslovima i načinu davanja kredita za održavanje dnevne likvidnosti banaka na osnovu zaloge hartija od vrednosti i Uputstvom za sprovođenje Odluke o uslovima i načinu davanja kredita za održavanje dnevne likvidnosti banaka na osnovu zaloge hartija od vrednosti (u daljem tekstu: Uputstvo) NBS daje bankama kredite za održavanje dnevne likvidnosti do iznosa od:

- 1) 80% nominalne vrednosti založenih blagajničkih zapisa NBS i/ili
- 2) 80% nominalne vrednosti založenih kratkoročnih hartija od vrednosti Republike Srbije
- 3) 60% nominalne vrednosti založenih dinarskih dugoročnih hartija od vrednosti koje izdaje Republika Srbija do čijeg roka dospeća nije ostalo više od dve godine i/ili
- 4) 60% dinarske protivvrednosti nominalne vrednosti založenih deviznih obveznica Republike Srbije do čijeg roka dospeća nije ostalo više od dve godine, preračunate no zvaničnom srednjem kursu dinara na dan davanja kredita banci.

U skladu sa Odlukom o uslovima i načinu odobravanja kratkoročnih kredita bankama na osnovu zaloge hartija od vrednosti⁶ model kratkoročnih kredita na osnovu zaloge hartija od vrednosti – lombardni kredit je povezan sa modelom kratkoročnih kredita za održavanje dnevne likvidnosti. Bankama se daje mogućnost da na osnovu založenih hartija od vrednosti, pored kredita za održavanje dnevne likvidnosti mogu da koriste i lombardni kredit, s tim što zbirni iznos tih kredita, koji se koriste na osnovu hartija od vrednosti založenih no istom ugovoru o zalozi, ne može ni u jednom trenutku biti veći od iznosa kredita koji se može koristiti po tim hartijama.

Narodna banka Srbije svakog radnog dana obračunava kamatu na iznos kredita za održavanje dnevne likvidnosti koji je banka koristila a nije vratila u toku prethodnog radnog dana i obaveštava banku o iznosu obračunate kamate no osnovu korišćenog kredita za održavanje dnevne likvidnosti. Kamata se obračunava za radne i za neradne dane.

Na iznos korišćenog kredita za održavanje dnevne likvidnosti banka Narodnoj banci Srbije plaća kamatu po kamatnoj stopi u visini od 250% eskontne stope Narodne banke Srbije.

Ako banka ne vrati iznos korišćenog kredita za održavanje dnevne likvidnosti uključujući i pripadajuću kamatu u utvrđenom roku, NBS aktivira založno pravo – naplatom korišćenog kredita i pripadajuće kamate iz založenih hartija od vrednosti čija se nominalna vrednosti umanjuje za iznos diskonta (diskontovana vrednost hartija od vrednosti). Diskont i diskontovana vrednost hartija od vrednosti se obračunavaju no kamatnoj stopi u visini od 300% eskontne stope NBS.

⁶ Službeni glasnik RS, br. 27/05.

3.4. Kratkoročni krediti za održavanje likvidnosti banaka-interventni krediti

Narodna banka Srbije je donela Odluku o uslovima i načinu odobravanja kratkoročnih kredita za održavanje likvidnosti banaka (u daljem tekstu: Odluka) sa ciljem da se upotpuni monetarni instrumentarijum za prevazilaženje likvidnosnih problema kod banaka.⁷

Osnovna karakteristika ove kreditne linije je njen pojedinačni (ad hoc) karakter, odnosno interventni kredit je vanredni kredit, a NBS ga odobrava kada se proceni da neka banka u određenom periodu ne može da obezbedi likvidnost u datim tržišnim okolnostima.

Odlukom se predviđa:

- da interventni kredit NBS odobrava bankama ukoliko se utvrdi da imaju privremenih teškoća u održavanju likvidnosti, pod uslovom da su prethodno iskoristile sve povoljnije izvore likvidnosti dostupne na tržištu, kao i da su usvojile program mera za prevazilaženje likvidnosnih problema; da se interventni kredit odobrava bankama do iznosa:
 - 1) 80% nominalne vrednosti založenih blagajničkih zapisa NBS i/ili
 - 2) 80% nominalne vrednosti založenih kratkoročnih hartija od vrednosti Republike Srbije i/ili
 - 3) 60% nominalne vrednosti založenih dinarskih dugoročnih hartija od vrednosti koje izdaje Republika Srbije do čijeg roka dospeća nije ostalo više od dve godine i/ili
 - 4) 60% dinarske protivvrednosti nominalne vrednosti založenih deviznih obveznica Republike Srbije do čijeg roka dospeća nije ostalo više od dve godine, i/ili
 - 5) 90% dinarske protivvrednosti evra i/ili američkog dolara položenih u depozit kod NBS, obračunate no zvaničnom srednjem kursu dinara koji važi na dan odobravanja kredita za održavanje likvidnosti.

3.5. Minimalni uslovi kreditne sposobnosti banaka

Ako banka ne ispunjava uslove kreditne sposobnosti:

- 1) Narodna banka Srbije neće joj davati kredite, osim kredita za održavanje dnevne likvidnosti na osnovu zaloge hartija od vrednosti i kratkoročnih kredita za održavanje likvidnosti banaka;
- 2) Ne može sa Narodnom bankom Srbije obavljati transakcije kupovine i prodaje hartija od vrednosti, osim trajne prodaje Narodnoj banci Srbije hartija od vrednosti;
- 3) Ne može kupovati devize od Narodne banke Srbije;

⁷ Službeni glasnik RS, br. 27/05.

4) Ne može deponovati viškove likvidnih sredstava kod Narodne banke Srbije.

Polazeći o toga da je finansijski sistem jedan od osnovnih podsistema privrednog sistema a da se u okviru njega nalaze banke kao osnova finansijskih institucija i finansijska tržišta kao njegov sastavni deo, njihova uloga u tranziciji privrednog sistema je neizostavno na visokom nivou.

Prof. Milorad Bejatović, Ph.D.

The vice-dean charged of teaching process at the Faculty of Law of the University of Business Academy, Novi Sad

The Central bank and financial market

A b s t r a c t

To be successfully carried out the transition of one economic system, it is necessary an existence of a developed system of institutions, that will be controlled by the central bank, which in the example of Serbia and Montenegro can not be sad, which occurs as a consequence for the lack of strong domestic banks, that would absorb a larger amount of money of one that is needed, that appears in the economic system as a result of large foreign direct investments that are larger than it is necessary, resulting in negative impact on the general price level or inflation. Financial markets are the intermediaries that performs ownership transformation, which is one of the basic prerequisites for successful transition process. Underdevelopment of financial instruments on the market of SCG leads to the inability for successful business of financial institutions and thereby to the disabling of the transition process through the financial system, which is only valid and real possible.

Key words: financial institutions, central bank, control, financial system, the credit capacity of banks

Literatura

1. Mishkin, Frederic, S., Eakins Stanley G., Financial Markets and Institutions, 3rd edition, Addison-Wesley, Reading MA, 2000.
2. Haimichalakis Michael G., Hadjimichalakis Karma G., Contemporary money, Banking and Financial Markets – Theory and practice, Irwin, Chicago, 1995.
3. Buckle Mike, Thompson John, The UK Financial System, Manchester University Press, Manchester and New York, 1998.